

Zij vormden een staatsbedrijf; voorzitter van de directie was ir. F. Q. den Hollander die tevoren een aantal jaren bij de Staatsspoorwegen in Indië gewerkt had. Het bedrijf was met een aanzienlijke eigen wapenproductie bezig geweest; het had bovendien voor de toelevering van allerlei onderdelen, soms ook voor de leverantie van munitie, met ca. honderdvijftig Nederlandse firma's ongeveer 1500 contracten gesloten. Na de capitulatie zette den Hollander de productie stop; hij annuleerde alle contracten.

Al op 20 mei kreeg hij de eerste Duitsers op bezoek. Den Hollander toonde hun de fabrieken bij de Hembrug en in Delft, waar zich een tweede vestiging van de Artillerie-Inrichtingen bevond, en hij introduceerde de Duitse heren ook bij een van zijn belangrijkste toeleveringsbedrijven: de fa. J. B. van Heyst & Zn. te Den Haag waar granaathulzen gedraaid werden. Er werd bij die gelegenheid afgesproken dat van Heyst 'eventuele opdrachten' via de Artillerie-Inrichtingen zou ontvangen¹ – opdrachten waren er dus nog niet en het kan zijn dat de gehele afspraak buiten den Hollander om gemaakt werd; het kan óók zijn dat deze op dat moment verschil maakte tussen de particuliere bedrijven en het staatsbedrijf. Hij kende de 'Aanwijzingen' niet, maar zijn gehele gevoel verzette er zich tegen dat zijn staatsbedrijf wapens voor de Duitsers zou gaan produceren. De Artillerie-Inrichtingen bleven dus stil liggen. Voor Winkelman en Ringeling, onder wie het bedrijf ressorteerde, sprak dat vanzelf. Regelmatig kreeg den Hollander opgewonden officieren van de *Rüstungs-Inspektion* op bezoek; steeds in het Nederlands sprekend (er moest een tolk aan te pas komen), maakte hij hun dan duidelijk dat hij van zijn uit Den Haag ontvangen instructies niet kon afwijken.

Uiteraard kwamen Winkelman, Ringeling en hij veel zwakker te staan toen de particuliere metaalnijverheid de Duitse militaire orders aanvaard had en het college van secretarissen-generaal zich bij dat feit had neergelegd. Toen het college met de vraag geconfronteerd werd of men het staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen stimuleren moest tot een andere houding dan die welke de particuliere metaalnijverheid al ingenomen had, trad verdeeldheid aan de dag. Tenkink vond, dat men 'zoveel mogelijk het been stijf moest houden'² en dat was bij uitstek de overtuiging van Ringeling, die de restrictie 'zoveel mogelijk' overbodig achtte – en bij Ringeling lag de verantwoordelijkheid. Kunt u niet goed vinden, zo werd hem in de vergaderingen gevraagd, dat de Artillerie-Inrichtingen wél de productie hervatten maar dat de Duitsers beloven, de wapens niet tegen Nederlanders te gebruiken? Of kunt u niet goed vinden dat er alleen maar onderdelen vervaardigd worden

¹ Notitie, 22 mei 1940, uit het archief van de fa. van Heyst (Doc II-321, a-1). ² Ge-
tuige J. C. Tenkink, *Eng.*, dl. VII c, p. 584.